

Сав'юк Л.О.

*к.т.н., доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу,
Івано-Франківський юридичний інститут
Одеської національної юридичної академії*

Savyuk Larisa

*Ivano-Frankivsk Law Institute
Odessa National Academy of Law*

Драчук Ю.З.

*д.е.н., професор, провідний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України*

Drachuk Yuri

*Institute of Industrial Economics
National Academy of Sciences of Ukraine*

ШЛЯХИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ВПОРЯДКУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ВІДРОДЖЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СТАРОПРОМИСЛОВИХ ШАХТАРСЬКИХ РЕГІОНІВ ДОНБАСУ

WAYS OF INSTITUTIONAL ORGANIZATION OF THE REVIVAL AND TRANSFORMATION PROCESS OF THE OLD INDUSTRIAL MINING REGIONS OF DONBASS

Анотація. У статті проаналізовано зарубіжний досвід застосування інноваційних технологій, практичних засад, інституційних механізмів відродження старопромислових регіонів, що спеціалізуються на видобутку корисних копалин. Запропоновано використання європейської практики організаційних та інституціональних заходів трансформування економічного укладу та інфраструктури регіонів Донбасу з урахуванням політичних та економічних українських реалій. Доцільно прийняти концепцію природних та культурних потенціалів відродження регіонів, які повинні бути визначені для кожної регіональної одиниці на основі аналітико-статистичних досліджень під час реалізації пілотних проєктів. Додатковими потенціалами є ендегенні потенціали людського капіталу та рівня освіти, за рахунок використання яких в європейських країнах успішно запроваджується інтегративний підхід до відродження гірничо-видобувних регіонів.

Ключові слова: старопромисловий регі-

он, внутрішній валовий продукт, стагнація, потенційні можливості, природні потенціали, культурні потенціали, ендегенні потенціали.

Постановка проблеми. Процеси стійкого занепаду вугільної промисловості, особливо за останні два десятиліття, притаманні країнам у всьому світі. Європейські країни та країни інших континентів знаходять та активно реалізують інституційні та практичні засади виживання і відродження старопромислових шахтарських регіонів на основі інноваційних технологій, креативних підходів до управління ринками матеріальних та нематеріальних ресурсів.

Слід відзначити, що стагнація старопромислових шахтарських регіонів Донбасу має особливо тяжкий і тривалий характер, що пов'язано з пануванням в українській економіці перехідного укладу інверсійного

типу, глибокою політичною кризою та військовими діями на сході нашої країни.

Повернення тимчасово захоплених територій Донбасу до складу нашої держави, інтегрування старопромислових регіонів в економічну систему країни потребують негайних та ефективних заходів підтримки їх виживання та подальшого сталого розвитку. Для підготовки програми таких заходів необхідно провести ретельний критичний аналіз існуючого світового досвіду у вирішенні проблемних питань під час трансформування дотаційних старопромислових шахтарських регіонів у регіони зі стійким приростом економічного розвитку та рівня життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України у 2018 р. зріс на 3,3% порівняно з 2017 р. У 2017 р. зростання було на рівні 2,5% [1]. При цьому у місті Києві створюється чверть ВВП країни (23,4%). Далі йдуть Дніпропетровська (10,5%), Харківська (6,3%), Донецька (5,6%) та Київська (5,3%) області. Луганська область знаходиться на останньому місці у рейтингу 25 областей України, у ній створюється лише 1% ВВП країни. При цьому Держстатом не враховано дані з окупованих Росією територій.

За даними незалежних експертів, ситуація є ще складнішою. Так, керуючий приватним інвестиційним фондом на фондовому ринку США Володимир Компанієць повідомляє, що у трійці лідерів за найбільшим внеском у динаміку реального ВВП країни з 2013 по 2017 р. є місто Київ (зростання на 0,34 п.п.), Вінницька (0,24 п.п.) і Одеська (0,22 в.п.) області. Загальний темп зростання реального ВВП України минулого року порівняно з докризовим 2013 р. становив 88,4%. Таким чином, Україна за цей період (без урахування Автономної Республіки Крим та тимчасово захоплених територій Донбасу) втратила у кількісному вираженні 11,6% вироблених товарів і наданих послуг [2].

На думку незалежного експерта, найбільш негативний вплив на обсяг національного ВВП здійснюється саме в Донецькій і Луганській областях, утрати від діяльності яких становлять відповідно 6,9 та 2,63 п.п. А замикає трійку областей, які найбільше

вплинули на зниження реального ВВП, Дніпропетровська область – 1,34 п.п.

Слід відзначити, що факт позитивного впливу на ВВП трійки лідерів пояснюється об'єктивними чинниками ефективного інституційно-економічного впливу держави на розвиток регіонів. Так, місто Київ дало приріст ВВП нашої держави на 0,34 п.п. у зв'язку з інтенсивним розвитком сфери послуг, пропонує на глобальних ринках. Другий рядок рейтингу зайняла Вінницька область, яка дала приріст у 0,24 п.п. завдяки дуже розвиненому аграрному сектору. Трійку лідерів замикає Одеська область із показником 0,22 п.п. Регіон розвинув потужний морський товарний експорт і імпорт за кордон [3].

Зрозуміло, що старопромислові шахтарські регіони України в умовах глобального господарювання не можуть орієнтуватися на вугільно-видобувну галузь та повинні вибрати власний шлях економічного відродження й розвитку на платформі відповідного світового досвіду.

Світовий досвід свідчить про необхідність організаційних заходів на рівні держави, які б забезпечили професійну перепідготовку колишніх працівників вугільно-видобувної галузі старопромислових шахтарських регіонів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Значна частка старопромислових регіонів Донбасу знаходиться у стані тимчасової окупації, що ускладнює безпосередній доступ дослідників та науковців для об'єктивного визначення ступеня занепаду та руйнування їхньої видобувної промисловості, а також кількості та структури професійних кадрів, що потребують перекваліфікації та працевлаштування.

Із можливим поверненням старопромислових шахтарських регіонів у склад України розроблення стратегічних заходів інституційного впорядкування їх інноваційного трансформування та відродження повинна розпочатися негайно. Для успішного вирішення цього завдання необхідно:

- по-перше, досконало вивчити потенційні можливості даного регіону з використанням усіх доступних інформаційних і наукових джерел, починаючи з початку військових дій на сході нашої країни;

– по-друге, провести критичний аналіз практичного досвіду перебудови промисловості, економічної регіональної системи та інфраструктури світових вугільно-видобувних регіонів;

– по-третє, сформулювати відповідні пропозиції щодо формування стратегічного плану відбудови та подальшого сталого економічного розвитку старопромислових регіонів Донбасу у разі їх повернення до державної структури.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проведення аналітичних досліджень із метою вивчення зарубіжного досвіду відродження стропромислових регіонів на основі використання їхніх потенційних можливостей, упровадження інноваційних технологій та практичних програм збереження і відновлення людського капіталу; формування пропозицій щодо використання даного досвіду в умовах українських реалій на основі доступних інформаційних і статистичних даних; визначення шляхів та інституційних засад відновлення та трансформування старопромислових шахтарських регіонів Донбасу, стабілізації стану їхнього економічного розвитку з подальшим забезпеченням повної професійної зайнятості населення і зростання рівня його кваліфікації та добробуту.

Виклад основного матеріалу. Структурна зміна видобувних районів – це складний процес, який надає виклик містам, регіонам та урядам у всьому світі. Він включає економічні, соціальні, екологічні та культурні зміни.

Більшість економістів та енергетичних аналітиків погоджується з тим, що згорання та падіння обсягів виробництва вугільної видобувної галузі пов'язані з потрійною суперечкою:

– конкуренцією з набагато дешевшим і чистішим енергетичним носієм – природним газом, що поширюється за допомогою технології крекінгу;

– зростанням виробництва сонячної та вітрової енергії;

– більш жорсткими національними та світовими екологічними нормами.

У США Аппалачський кам'яновугільний басейн (штати Пенсильванія, Огайо, Західна Вірджинія, Теннессі, Алабама, східна

частина Кентуккі) – один із найбільших вугільних басейнів світу. Однак вугільна видобувна промисловість США протягом багатьох років веде боротьбу за своє виживання. Керівництво країни починаючи з каденції адміністрації президента Б. Обами реалізує політику щодо скорочення викидів вуглекислого палива «Чиста енергетика» [4].

Упродовж 2005–2015 рр. видобування вугілля в Аппалачському кам'яновугільному басейні зменшилося майже на 45%. У результаті з 2011 р. весь регіон утратив близько 33 500 робочих місць у даній видобувній галузі. У 2016 р., згідно з повідомленням Кабінету міністрів з енергетики та навколишнього середовища штату Кентуккі, рівень розвитку вугільної видобувної галузі американської держави опустився до найнижчої позначки за останні 118 років. Кількість робочих місць по всій країні скоротилася на 17,9%, або 6 900 працівників вугільної видобувної галузі. При цьому штат Кентуккі втратив 21,6% своїх робочих місць, сьогоднішній рівень безробіття у штаті становить 9–12%, а з урахуванням неповної робочої зайнятості – 44%.

Водночас штат Кентуккі прагне до розвитку програм забезпечення альтернативної зайнятості та професійної перепідготовки шахтарів, які реалізуються за допомогою поєднання місцевих, державних, федеральних, приватних та громадських програм. Так, практично у кожному місті штату середні та вищі навчальні заклади створюють відповідні навчально-практичні програми для перепідготовки та працевлаштування безробітних шахтарів із 90%-м подальшим працевлаштуванням.

На місцевому, федеральному та державному рівнях реалізуються ініціативи з будівництва альтернативних промислових підприємств. Наприклад, корпорація Briady Industries до 2020 р. має на меті відкрити у регіоні державну субсидійовану прокатну фабрику, забезпечуючи понад 550 робочих місць. Окрім того, планується відкриття підприємства зі збору вантажних автомобілів-цистерн, а на місці однієї з найбільших вугільних шахт розпочинається великомасштабне виробництво промислових акумуляторів.

Ускладнення реалізації реабілітаційних програм для шахтарів полягає у тому, що багатьом із них, особливо особам старшого віку, не вистачає рівня освітньої підготовки, що є наслідком добре оплачуваних гірничих робіт, доступних починаючи із середньої школи. Тому короткотривалі (до 10 тижнів) курси спеціалістів для автомобільної, зварювальної та електротехнічної спеціалізації є найбільш популярними серед гірників, особливо старшого покоління. Причому самі шахтарі акцентують на тому, що після перекваліфікації їхній матеріальний стан значно поліпшується і вони готові бути наставниками для своїх колег.

Країни Європейського Союзу також прикладають значні зусилля до вирішення проблем виживання та трансформації старопромислових шахтарських регіонів.

У рамках проекту ReSource – Utilisation of post-mining potentials for sustainable re-development in Central European mining cities and regions (Використання поствидобувних потенціалів для сталого повторного розвитку в Центральноевропейських гірничих містах та регіонах), який фінансувався за кошти Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР), відповідно до Цілі 3 «Територіальне співробітництво», у період 2009–2012 рр. було доведено, що половина цих регіонів перебуває у фазі після видобування.

У 2005 р. на теренах Євросоюзу налічувалося 226 гірничих регіонів, із них 54% досі працює, а у 46% гірнича діяльність повністю припинилася, як правило, після 1990 р. Із 226 гірничовидобувних регіонів 105 припинили свою діяльність, а 121 продовжують функціонувати. З них лише 30 спеціалізуються на видобутку кам'яного вугілля (26 ліквідовано), на 23 видобувають буре вугілля (84 ліквідовано), сім копалин забезпечують видобуток урану (56 ліквідовано). Навіть якщо видобуток корисних копалин триває з довгостроковими перспективами, важливість видобутку зменшується, а економіка перебуває в перехідному періоді й є низка потенціалів для відродження та сталого розвитку даних регіонів [5, с. 16].

У Західній Європі ця тема знаходиться у колі політичних дискусій та наукових роз-

думів протягом останніх 50 років. Дебати зосереджено на великих регіонах видобування вугілля та залізної руди, таких як Північно-Східна Англія та Уельс (Великобританія), Валлонія та Лімбург (Бельгія), Нор-Па-де-Кале і Лотарингія (Франція), Рур і Саар (Німеччина) та Астурія (Іспанія). У зазначених районах закінчення видобутку спровокувало загальний спад промисловості. Вплив став далекосяжним, приносячи економічний, соціальний та екологічний збиток.

З урахуванням економічної та політичної важливості згаданих регіонів, їх відродження є завданням «національної важливості» та викликом урядам, профспілкам та великим підприємствам європейських країн.

У колишніх комуністичних країнах Центральної та Східної Європи зміна режиму в 1989–1990 рр. призвела до кардинального перелому. Багато галузей промисловості, що збереглися до того часу в автархічній економіці цих держав, стикалися з руйнуванням, а міста та регіони опинилися у кризовому стані. У країнах Східної Європи найбільшу увагу було приділено деяким колишнім флагманським регіонам вугільної та металургійної промисловості: Верхній Сілезії (Польща), Остраві-Карвіні (Чехія), Валеї Джулуї (Румунія), Донецькому басейну (Україна). Для країн Центральної та Східної Європи важливим є відмінність: старопромислові регіони на Сході мають якісно змінитися у найбільші стислі терміни в умовах перехідного періоду зі слабким економічним розвитком.

Відносно Донецького вугільного басейну, незважаючи на оптимістичні офіційні заяви керівництва тимчасово захоплених територій щодо вуглевидобутку, працівниками підприємств повідомляється про величезну заборгованість із заробітної плати, а також про закриття і затоплення шахт. З початку конфлікту на Сході України на промислових об'єктах Донбасу зафіксовано понад 500 випадків порушення штатної діяльності та аварійних ситуацій, постраждали близько 60 об'єктів природно-заповідного фонду, про що свідчать дані дослідження, проведеного Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) за підтримки урядів Австрії та Канади [6].

У 2018 р. термін «екоцид» уперше застосували до українських територій Донбасу. Шахта «Юнком», яка розташована в околицях окупованого м. Єнакієве (Донецька область), зараз закрита й ізольована. 23 травня 2018 р. прокуратура Донецької області внесла відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ознаками злочину, передбаченого ст. 441 (екоцид) Кримінального кодексу України. У відомстві зазначають, що паралізація водовідливу шахтних споруд може спричинити екологічну катастрофу, яка полягатиме в радіоактивному, хімічному забрудненні ґрунтових і поверхневих вод та екосистеми Азовського моря.

Тільки 20% шахт мають працюючу систему водовідливу води в Сіверський Донець і річку Лугань. Затоплення шахт загрожує ерозією і забрудненням ґрунту важкими металами та радіацією. Дослідники відзначають підвищення рівня ртуті, радіоактивного стронцію та кадмію майже в 1,3 рази, тоді як у деяких районах поблизу зони бойових дій рівень забруднення в 17 разів вище норми. У 2017 р. ізраїльськими фахівцями була здійснена спроба отримати доступ до шахт для ліквідації радіаційного забруднення, проте місцевою «владою» відмовлено вченим.

У цілому всі вищезгадані факти свідчать про те, що експлуатація шахт Донбасу без найменшого бажання підтримувати інфраструктуру регіону лише наближає загрозу екологічного забруднення, самі шахти перетворюються на бомбу сповільненої дії.

Можна говорити про системність підходу окупаційної влади до варварської ліквідації вуглевидобувної промисловості: 35 шахт припинили своє функціонування через підтоплення або повне затоплення. Згідно зі звітом ОБСЄ, причиною зупинки водовідведення з шахт стало припинення електропостачання.

Згідно з інфографікою Донецького інституту інформації (неурядової експертно-аналітичної організації), дані Міністерства енергетики та вугільної промисловості (МЄВП) України за 2017 р. мають принципову різницю з даними ОБСЄ відносно кількості закритих шахт (рис. 1). Скоріше за все, цей факт пов'язаний із намаганням влади окупованих територій офіційно приховати від світової громадськості факти екологічного геноциду та варварської експлуатації на власну користь залишків вуглевидобувної інфраструктури і людського потенціалу.

Станом на кінець серпня 2019 р. міжнародним організаціям відомо про 39 затоплених шахт на Донбасі, у деяких із них знаходяться небезпечні промислові відходи. За словами експерта ОБСЄ з питань екології Дмитра Аверіна, у містах Горлівці та Єнакієве затоплено майже всі шахти. Зараз почалося затоплення шахти «Золоте» на Луганщині, до якої почали потрапляти ґрунтові води з окупованої території, відбувається накопичення метану під землею у Горлівці [7].

У 2014–2015 рр. на окупованій території із затоплених шахт було демонтовано

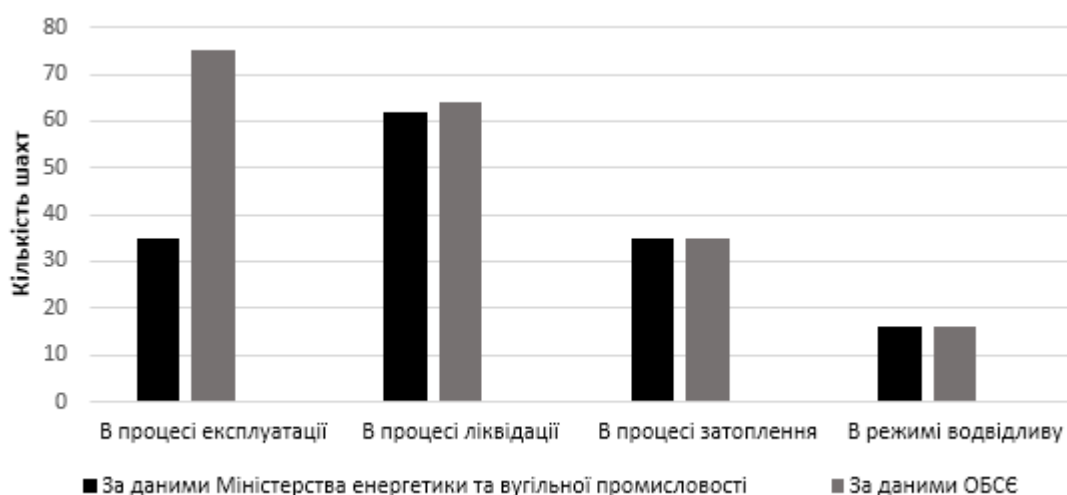

Рис. 1. Статистичні дані щодо функціонального стану шахт Донбасу

Джерело: розроблено авторами за [6]

і вивезено все обладнання, але якщо шахта затоплюється, практично неможливо відкачати воду і відновити її роботу. Через затоплення шахт на Донеччині почалося просідання ґрунтів. Експерти ОБСЄ у співпраці з космічним агентством України отримали знімки фіксації просідання земної поверхні до 10 см зі зростаючим трендом. Усе це свідчить про наближення екологічної катастрофи з довготривалими наслідками.

Сьогодні зміст поняття «старопромислові регіони» загалом співпадає з категорією «депресивні регіони». При цьому старопромислові шахтарські регіони, як правило, раніше були високорозвиненими. Нині для них характерні нижчі за середні по країні показники соціально-економічного розвитку та технологічна відсталість. Проте ними накопичено значний виробничий потенціал, вони мають досить розвинену інфраструктуру, якісні трудові ресурси. Отже, завдяки більшому потенціалу ці регіони мають достатньо високі шанси виходу з кризового стану. Основною проблемою для них є необхідність структурної трансформації і модернізації економіки [8].

Досвід успішного трансформування старопромислових шахтарських регіонів доводить, що основна увага повинна приділятися так званім «потенціалам» гірничих регіонів. Ці потенціали можна визначати як спадщину видобутку сировини, яку можна експлуатувати та оцінити навіть після припинення видобутку корисних копалин.

Є дві категорії потенціалів:

1. Природні потенціали – гірські ландшафти, відновлювані джерела енергії та термальні води.

2. Культурні потенціали – штучні релікти, такі як технічні споруди, будівлі та інфраструктура, а також традиції шахтарів.

Використання потенційних можливостей має позитивний соціальний вплив на старопромислові регіони – нейтралізацію історичного та культурного занепаду, протекціонізм ремесл, нейтралізацію безробіття та ін.

Даний процес також може бути пов'язаний із такими поняттями, як «інновація» та «модернізація». Концепція потенціалу дає стратегічний штрих економічній перебудові

регіонів. Більше того, «потенційний підхід» легко поєднується з міськими та регіональними питаннями відродження. Це відповідає таким тенденціям розвитку, як економія ресурсів, адаптація до клімату, відновлювальна енергетика та сталий розвиток.

Концепція потенційних можливостей також може поширюватися на регіональну ідентичність та традиції, реалізуючи прогресивну роль у системі консенсусу зацікавлених політичних сторін.

На відміну від більшості наукових починачь потенційний підхід до розвитку старопромислових шахтарських регіонів вирішує проблеми гірничих регіонів із малими та середніми містами, переважно розташованими на зовнішній та внутрішній периферії країн. Ця просторова категорія часто обмежена функціями внутрішнього незалежного управління та малоефективною інфраструктурою. Особливо бракує таким регіонам високоякісних навчальних закладів, таких як університети та дослідницькі центри. Малі та середні міста стають усе менш важливими для бізнесу та промисловості у багатьох країнах. А місцева влада, як правило, не має широких можливостей для практичних дій. Малі та середні міста мають невелику адміністративну спроможність для планування, розроблення стратегій розвитку та контролю над їх виконанням. Загалом політичні еліти приділяють недостатньо уваги розвитку цього типу гірничих регіонів та планомірно скорочують їх довгострокове державне фінансування.

Слід відзначити, що європейський досвід указує на необхідність проведення всебічного аналізу демографічної, економічної ситуації та зайнятості населення у кожному регіоні. Основна увага повинна приділяється фактичним та інституційним аспектам змін за одночасного розроблення ефективних управлінських рішень, довготривалої стратегії розвитку із залученням усіх учасників процесу: держави, промислових та бізнес-структур, соціального підприємництва, представників громадськості. Аналіз кожного регіону повинен завершуватися обґрунтуванням системи потенціалів та стратегічними заходами їх утілення.

Аналізом встановлено відмінність між ефективними, довготривалими проектами з використання культурних потенціалів (наприклад, музеїв гірничих робіт, туристичних шляхів, пов'язаних із гірничо-видобувними роботами) та новими, фінансово витратними (переважно пілотними) проектами використання природних потенціалів, наприклад виробництво біомаси на деградованій землі або геотермальної енергії для централізованого опалення (рис. 2).

Якщо місця та регіони, де реалізуються різні можливості та проекти, можна вважати найбільш готовими до змін, окрім культурних та природних можливостей, запроваджується інтегративний підхід із використанням ендогенних потенціалів людського капіталу та освіти. Європейський досвід указує на те, що університети та дослідницькі центри успішно адаптувалися до потреб регіонів гірничо-

добувної промисловості, пропонуючи знання та досвід для цілого спектру цілей, таких як геотехнічні рішення, проекти рекультивації земель, соціальна трансформація, переорієнтація та перепідготовка професійних кадрів. Однак слід зауважити, що реалізація інституційного впорядкування розвитку старопромислових шахтарських регіонів Донбасу у повному обсязі та стислі терміни можлива у разі використання та поєднання всіх їхніх потенційних можливостей, що потребує критичного аналізу їх економічного стану, промислової та соціальної інфраструктури.

Можна зауважити, що українськими вченими проводяться власні аналітичні дослідження для реалізації можливостей використання культурного потенціалу старопромислових шахтарських регіонів. Так, ними запропоновано активізацію рекреаційно-туристичної діяльності та соціальне підприємництво

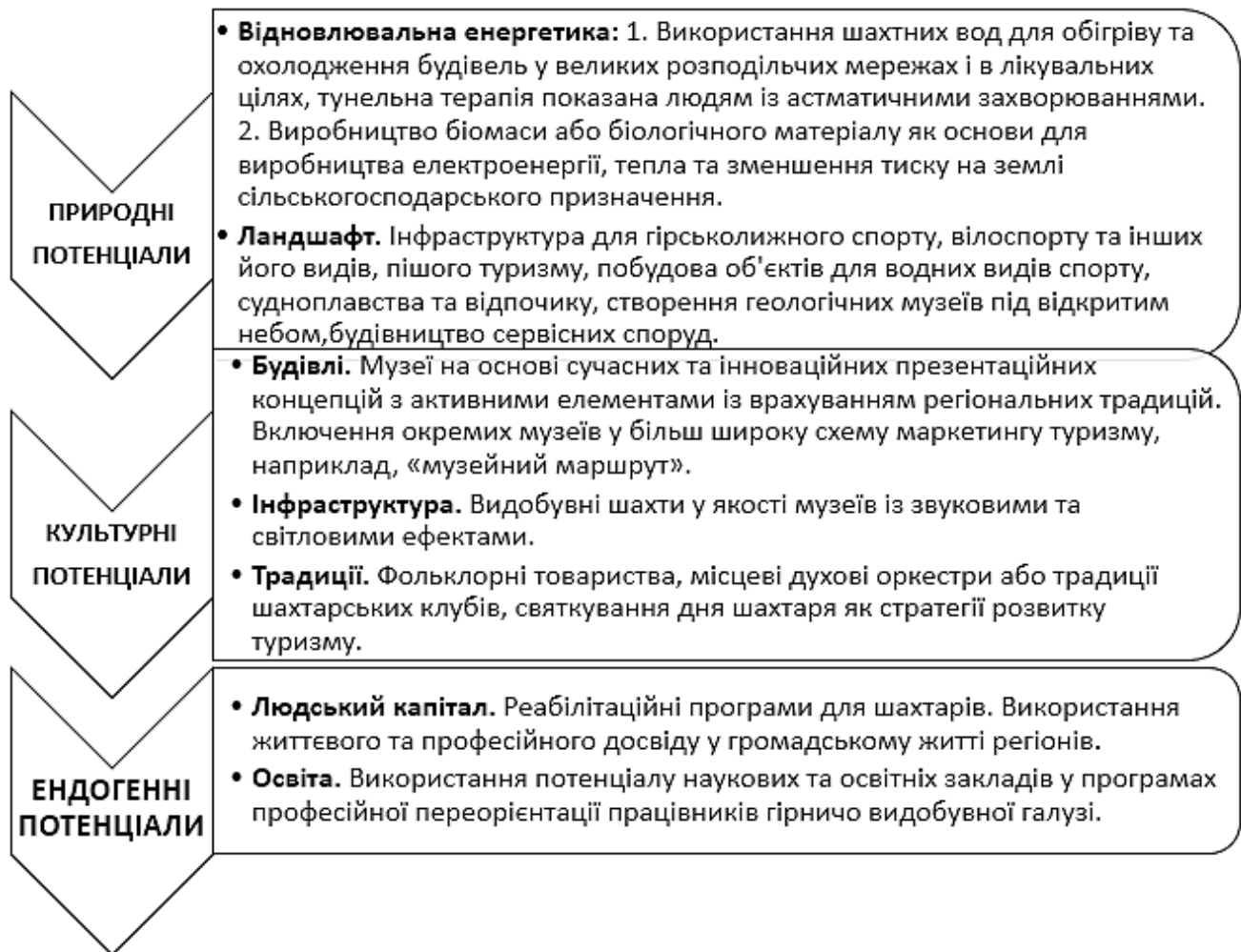

Рис. 2. Європейський досвід потенціалів гірничо-видобувних регіонів

Джерело: розроблено авторами за [5]

в розвитку «зеленого» туризму в промисловому Донбаському регіоні [9].

Сьогодні традиційні галузі промисловості, що становлять значну частку в економічній структурі старопромислових регіонів Донбасу, демонструючи збиткову ефективність, відволікали на себе значну частку ресурсів, необхідних для становлення нових галузей, а це слугувало додатковим чинником консервування їхньої неефективної інфраструктури. Таким чином, поряд із необхідністю радикальних змін у структурі економіки старопромислових регіонів не менш важливою проблемою їх трансформації є зміна поведінкових стереотипів економічних суб'єктів. Проблеми цих регіонів специфічні й не є простим результатом циклічного розвитку економіки та старіння базових галузей [10].

На жаль, в основі формування структурної й регіональної політик в Україні традиційно перебувала класична циклічно-еволюційна інтерпретація просторового розвитку. Регіональна політика щодо старопромислових регіонів зосереджувалася на виживанні або трансформуванні «найстаріших» галузей, збільшуючи їхню залежність від зовнішніх дотацій або преференцій. Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2015 р. для Донецької і Луганської областей стимулювала подальший інерційний розвиток базових галузей без істотних змін у структурі економіки регіонів.

Висновки і пропозиції. Аналіз європейського досвіду інституційного впорядкування розвитку старопромислових шахтарських регіонів дає змогу зробити такі висновки:

1. Етапи структурних змін можуть супроводжуватися несприятливим інвестиційним кліматом, який може бути спричинений низкою чинників, таких як екологічні збитки, неінноваційне середовище та фактори нерепрезентативного висвітлення проблеми. У таких ситуаціях важливими стають ендогенні потенціали росту, такі як людський капітал, освіта та економічні стимули.

2. Генерування стратегій розвитку старопромислових регіонів стає невід'ємною частиною міського та регіонального розвитку з охопленням таких чинників, як навко-

лишне середовище, економічний та культурний розвиток.

3. Низка місцевостей, де займаються гірничодобувною справою, була модернізована як об'єкт природної та культурної спадщини, але поодинокими є випадки використання інтегративного підходу. Необхідно дослідити вплив ініціатив використання культурних потенціалів старопромислових шахтарських регіонів на регіональну економіку, ринок праці, ідентичність такої стратегії традиціям регіонів та її сприйняття громадськістю.

4. Реабілітація старопромислових шахтарських регіонів є креативним процесом, що об'єднує місцеві та регіональні еліти, але найчастіше нехтує потребами людей, які живуть та працюють у даних умовах. Це може призвести до ігнорування з боку громадськості неоптимальних рішень, конфліктів і, нарешті, посилення негативних наслідків.

5. Міста та регіони старопромислових шахтарських регіонів пов'язують із такими негативними явищами, як екологічна шкода та економічний занепад. Використання потенціалів старопромислових шахтарських регіонів може стати частиною інноваційних концепцій їхнього розвитку.

Оскільки в старопромислових шахтарських регіонах Донбасу можна очікувати багато проблемних ситуацій під час реалізації процесів їх відродження та трансформації, пропонується вирішення питань із з'ясуванням справжньої ситуації в старопромислових шахтарських регіонах, ролі природних та культурних потенціалів у даному процесі, критичне та всебічне вивчення досвіду зарубіжної практики подолання проблем інституційного впорядкування, характерних для малих та середніх міст Центральної Європи, реліктив, що впливають на життя молодих поколінь, участі наукових закладів та закладів освіти у даному процесі.

Література:

1. Держстат оприлюднив дані про частку регіонів у ВВП України *РБК-Україна* : вебсайт. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/gosstat-obnarodoval-dannye-dole-regionov-1553868313.html> (дата звернення: 15.12.2019).
2. Внесок кожної області у зростання економіки України – експерт (інфографіка). *News.finance.ua* : вебсайт. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/430478/vnesok-kozhnoyi-oblasti-u-zrostannya-ekonomiky-ukrayiny-ekspert-infografika> (дата звернення: 16.12.2019).

3. Яка область сама дотаційна в Україні. *Uteka* : вебсайт. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-kakaya-oblast-samaya-dotacionnaya-v-ukraine-infografika> (дата звернення: 16.12.2019).
4. This Kentucky coal town is fighting for survival long after the war on coal is over. *CNBC* : вебсайт. URL: <https://www.cnn.com/2018/03/29/the-kentucky-coal-town-fighting-to-survive-after-coal-mining-closings.html> (дата звернення: 18.12.2019).
5. Post-Mining Regions in Central Europe – Problems, Potentials, Possibilities / Peter Wirth, Barbara Černič Mali, Wolfgang Fischer (Editors). oekom verlag, München, 2012. 30 p.
6. Курапцева М. Повільна смерть шахт ОРДО: екоцид та затоплення. *Правозахисна коаліція «Справедливість заради миру на Донбасі»* : вебсайт. URL: <https://jfp.org.ua/blog/blog/articles/35> (дата звернення: 21.12.2019).
7. 39 шахт на окупованій території затоплені – дослідження ОБСЄ. *ВЧАСНО* : вебсайт. URL: <https://vchasnoua.com/donbass/61983-39-shakht-na-okupovanii-terytorii-zatopleni-ie-trend-na-prosidannia-poverkhni-doslidzhennia-obsye> (дата звернення: 25.12.2019).
8. Драчук Ю.З., Сав'юк Л.О. Реструктуризація старопромислових регіонів України з урахуванням світового досвіду. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в європейський науково-інноваційний простір* : матеріали XXIII Міжнар. наук.-практ. конф., 4-5 жовтня 2018 р. Одеса : ОНПУ, 2018. С. 67–71.
9. Drachuk Yuriy, Dultseva Irina World experience to create competitive a advantages in tourism on the principles of social intepreneurship. *International Journal of Economics and Society*. 2015. Issue 1. P. 227–230.
10. Сав'юк Л.О., Драчук Ю.З. Напрями підвищення інноваційного рівня старопромислових регіонів України. *Сучасні підходи до управління підприємством*. 2019. № 4. С. 119–133. URL: <http://spu.fmm.kpi.ua/article/view/180688> (дата звернення: 24.12.2019).
11. RBC-Ukraine Ukrainian News Agency (2019), The State Statistics Committee published data on the share of regions in the GDP of Ukraine, available at : <https://www.rbc.ua/ukr/news/gosstat-obnarodoval-dannye-dole-regionov-1553868313.html> (accessed 15 December 2019).
12. Finance.ua is an independent Ukrainian financial portal (2018), Contribution of each region to the growth of Ukrainian economy – expert (infographic), available at: <https://news.finance.ua/ua/news/-/430478/vnesok-kozhnoyi-oblasti-u-zrostan-nya-ekonomiky-ukrayiny-ekspert-infografika> (accessed 16 December 2019).
13. Electronic edition “Uteka” (2018), Which region is the most subsidized in Ukraine: infographics, available at : <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-kakaya-oblast-samaya-dotacionnaya-v-ukraine-infografika> (accessed 16 December 2019).
14. CNBC (2018), This Kentucky coal town is fighting for survival long after the war on coal is over, available at : <https://www.cnn.com/2018/03/29/the-kentucky-coal-town-fighting-to-survive-after-coal-mining-closings.html> (accessed 18 December 2019).
15. Post-Mining Regions in Central Europe – Problems, Potentials, Possibilities / Peter Wirth, Barbara Černič Mali, Wolfgang Fischer (Editors). oekom verlag, München, 2012. 30 p.
16. Marina Kuraptseva (2017), Slow death of ORDO mines: ecocide and flooding, «Right - defending coalition «Justice for Peace Donbas», available at : <https://jfp.org.ua/blog/blog/articles/35> (accessed 21 December 2019).
17. The news agency is on time (2019), 39 mines in occupied territory flooded, – OSCE study, available at : <https://vchasnoua.com/donbass/61983-39-shakht-na-okupovanii-terytorii-zatopleni-ie-trend-na-prosidannia-poverkhni-doslidzhennia-obsye> (accessed 25 December 2019).
18. Sav'juk L.O., Drachuk Ju.Z. (2018), Restrukturyzacija staropromyslovykh reghioniv Ukrajinny iz urakhuvannjam svi-tovogho dosvidu [Restructuring of old industrial regions of Ukraine in the light of world experience]. Proceedings of the XXIII International. Research Practice Conf. «Problems and Prospects of Innovative Economic Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Scientific and Innovative Space» (Ukraine, Odessa, 4-5 October 2018), Odessa National. Polytechnic University, pp. 67–71.
19. Drachuk Yuriy, Dultseva Irina (2015), «World experience to create competitive a advantages in tourism on the principles of social entrepreneurship», *International Journal of Economics and Society*, Issue 1, pp. 227–230.
20. (2019), Naprjamy pidvyshhennja innovacijnogho rivnja staropromyslovykh reghioniv Ukrajinny [Directions for improving the innovation level of the old industrial regions of Ukraine]. Elektronnyj zbirnyk naukovykh pracj «Suchasni pidkhody do upravlinnja pidpryjemstvom» KPI im. I. Sikorsjkogho [Electronic collection of scientific works «Modern approaches to enterprise management» KPI them. I. Sikorsky] (electronic journal), vol. 4. P. 119–133. Available at: <http://spu.fmm.kpi.ua/article/view/180688> (accessed 24 December 2019).

References:

Аннотация. В статье проанализирован зарубежный опыт применения инновационных технологий, практических основ, институциональных механизмов возрождения старопромышленных регионов, специализирующихся на добыче полезных ископаемых. Предложено использование европейской практики организационных и институциональных мер трансформации экономического уклада и инфраструктуры регионов Донбасса с учетом политических и экономических украинских реалий. Целесообразно принять концепцию естественных и культурных потенциалов возрождения регионов, которые должны быть определены для каждой региональной единицы на основе аналитико-статистических исследований при реализации пилотных проектов. Дополнительными потенциалами являются эндогенные потенциалы человеческого капитала и уровня образования, за счет использования которых в европейских странах успешно внедряется интегративный подход к возрождению горнодобывающих регионов.

Ключевые слова: старопромышленный регион, внутренний валовой продукт, стагнация, потенциальные возможности, природные потенциалы, культурные потенциалы, эндогенные потенциалы.

Summary. The purpose of the article is to conduct analytical studies with the aim of studying foreign experience in the revival of Old Industrial regions based on the use of their potential, the introduction of innovative technologies and practical programs for the preservation and restoration of human capital. The aim of the article is also the formation of proposals on the use of this experience in the conditions of Ukrainian realities based on available information and statistical data. The methodological basis for determining the ways and institutional foundations for the restoration and transformation of the old industrial mining regions of Donbass, stabilizing the state of their economic development is information and analytical studies of foreign experience and statistical studies in the direction of a comprehensive analysis of the economic, social and infrastructural development of these regions. Such an approach should ensure the full professional employment of the population, the growth of their qualifications and well-being. Based on the analysis of the European experience of the successful transformation of the old mining regions, it was concluded that the main attention should be paid to the so-called «potentials» of the mountain regions. Using this concept requires a comprehensive analysis of the demographic, economic situation and population employment in each region. The implementation of the institutional streamlining of the development of the old industrial mining regions of Donbas's in full and in a short time is possible when using and combining all of their potential capabilities. Endogenous potentials are of strategic importance - the preservation and reproduction of human capital and the level of education. Thanks to the use of endogenous potentials of development, an integrated approach to the revival of mining regions is being successfully implemented in European countries. It is necessary to attract youth in the transitional period of regional development, as well as to resort to the practical assistance of scientific and educational institutions in this process. The use of transformation potentials of these regions, based on foreign experience, is an innovative and significant practical model their further development.

Keywords: old industrial region, gross domestic product, stagnation, potential opportunities, natural potentials, cultural potentials, endogenous potentials.